

По мнению писателя, Прометей не просто благодетель человечества, который дал людям ремесла, он «дал человеку огонь затем, чтобы он стал совершенным» [3].

Пытаясь ответить на политические и исторические загадки античного мифа, Мештерхази, исследуя судьбу Прометея, не соглашается с гесиодовской трактовкой этого образа, где титан предстает обманщиком и покровителем мошенников:

«Сын Иапета, меж всеми искуснейший в замыслах
хитрых!

Рад ты, что выкрал огонь и мой разум обманом опутал
На величайшее горе себе и людским поколениям!» [6].

Мештерхази никогда не ставит под сомнение веру в человека, в моральный, духовный, общественный его мир как высшую ценность на земле. Писательский его поиск сосредоточен прежде всего на нравственном облике человека, его волнуют вопросы социальной морали и этики, сквозь них он просматривает и все основные социальные коллизии эпохи построения социализма; его произведения в самом лучшем значении этого слова публицистичны, насыщены жгучей проблематикой современного ему мира.

Поэтому, несмотря ни на что, Прометей не теряет веры в людей, в то, что когда-нибудь люди перестанут бояться богов, и тогда свершится то, чего так страшился Зевс – люди станут равны богам: «однажды человек изобретет громоотвод! Да-да! Ты меня понимаешь?! Громоотвод! И тот человек уже не будет... Тот человек не станет...» [3], – умирая, говорит он Афине, провозглашая, по сути, мечту самого Лайоша Мештерхази, мечту о свободном Человеке, Человеке гордом, бесстрашном, не боящемся даже богов.

Источники и литература

1. Федоренко Н. Вступ. Статья / Н. Федоренко // Загадка Прометея – М.: Прогресс, 1977. – С. 5–22.
2. Мифологический словарь / [под ред. Е. М. Мелетинского]. – М.: Советская Энциклопедия, 1991. – 735 с.
3. Мештерхази Л. Загадка Прометея [Электронный ресурс] / Лайош Мештерхази; [Роман; Перевод с венгерского Е. Малыхиной]. — М.: Прогресс, 1977. – 379 с. – Режим доступа: http://RoyalLib.ru/author/meshterhazi_layosh/zagadka_prometeya.html.
4. Мештерхази Л. Беру слово: / Лайош Мештерхази ; [Перевод с венгерского / сост.и авт. Коментарий Ю. П. Гусев и Е. Е. Львова; Предисл. Ю. П. Гусева]. – М.: Прогресс, 1987. – 368 с.
5. Нямцу А. Е. Миф и легенда в мировой литературе: теоретические и историко-литературные аспекты традиционализации / Анатолий Евгеньевич Нямцу. – Черновцы: ЧГУ, 1992. – 160 с. Ч.1. – Черновцы: ЧГУ, 1992. – 160 с.
6. Эллинические поэты [Электронный ресурс] / М.: Художественная литература, 1963. – 408 с. (серия Библиотека античной литературы). Режим доступа: www.ae-lib.org.ua/texts-c/hesiod_opera_et_dies_ru_hm

Бойкарова Л.Р.

УДК 821.161.2 – 2.029

КОНЦЕПЦІЯ ТРАГЕДІЙНОГО В П'ЄСІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

«ПРОРОК»

***Анотація.** У статті розглядається концепція трагедійного у п'єсі Володимира Винниченка «Пророк». Трагедійність цієї загадкової п'єси полягає у руйнації ілюзій, у нездатності співвіднести власні можливості з намірами та передбачити наслідки своїх дій. Найголовніша лінія в п'єсі – випробування пророка: він Бог чи людина. Володимир Винниченко, перейнятий ідеєю перевірки людини в екстремальних умовах, ставить і пророка Амара в ситуації крайньої напруги, коли неминуче має виявитися його сутність. Людина взяла на себе обов'язок пророка, щоб зроби́ти життя краще, щоб люди переосмислили своє мирське. Але пророку не вистачило самої віри в те, що він робить. Амар – це глибоко-трагічна постать, духовні пошуки якої завершуються повним крахом і втратою ілюзій Відтак пророк виявляється неспроможним виконати свою місію. П'єса перейнята драматичними напруженими роздумами драматурга над величи́ю й малістю світу й людини, що спонукає нас до відчуття таїни, правди й брехні, непримиренності різних рівнів свідомості.*

***Ключові слова:** пророк, концепція трагедійності, трагічна постать, п'єса, місія.*

***Аннотація.** В статті рассматривается концепция трагедийного в пьесе Владимира Винниченко «Пророк». Трагедийность этой загадочной пьесы заключается в разрушении иллюзий, в неспособности соотносить собственные возможности намерениями и предусмотреть последствия своих действий. Самая главная линия в пьесе – испытание пророка: он Бог или человек. Владимир Винниченко, преисполнен идеей проверки человека в экстремальных условиях, ставит и пророка Амара в ситуации крайнего напряжения, когда неминуче должна оказаться его сущность. Человек взял на себя труд пророка, чтобы сделать жизнь лучше, чтобы люди переосмыслили свое мирское. Но пророку не хватало самой веры в то, что он делает. Амар – это глубоко трагическая фигура, духовные поиски которой завершаются полным крахом и потерей иллюзий. Следовательно пророк оказывается несостоятельным выполнить свою миссию. Пьеса проникнута драматическими напряженными размышлениями драматурга над величи́ем и малостью мира и человека, который побуждает нас к ощущению таинственности, правде и лжи, непримиримости разных уровней сознания.*

Ключеві слова: пророк, концепція трагедійності, п'єса, трагическая личность, миссия.

Summary. *Conception of tragic in play by Volodymyr Vynnychenko «Prophet» is examined in the article. The tragicity of this enigmatic play consists in destruction of illusions, in inability to correlate own possibilities intentions and to foresee the consequences of the actions.*

The most important line in a play is a test of prophet: he is God or man. V. Vynnychenko, adopted the idea of verification of man in extreme terms, puts and prophet Amara in the situation of extreme tension, when his essence must appear unavoidable. A man took the trouble prophet, to do life better, that people review the mundane. But a prophet did not have a faith in that he does. Amar is deeply tragic figure the spiritual searches of which are completed a complete crash and loss of illusions. Among the tests of prophet two is more detailed in all given: love is without anger and love to the woman. However already here we see internal divided of prophet, which will result in future in fatal break a secret of protagonist, – a prophet did not manage to see major, did not manage to dissociate true from erroneous, real, eternal from mortal, earthly. He allowed to hypocritical world to eat up itself and the searches, closing eyes on reality. He did what not a single messenger must was assume, – he was removed from the body of people.

Consequently a prophet appears helpless to execute the mission. More main all that the heart of him must not be covered crookedness and it follows to have a strong faith a prophet in Lord. Therefore Amar, prophet, does not execute the mission: an illusion takes in him and interferes with him to capture an own fate. A play is adopted the dramatic tense reflections of playwright above a grandeur and trifle of the world and man, which induces us to feeling of secret, true and lie, irreconcilability of different levels conciseness.

Keywords: prophet, conception of tragic nature, prophetic drama, play, the mission, the tragically person.

Постановка проблеми. Людина суперечливого, бунтівного духу, Володимир Винниченко своєю творчістю драматурга «посів по праву місце духозбудника нової для українського театру культури» (Ю. Смолич). Персонажі п'єси – революціонери і жандарми, інтелігенція і пролетаріат, жінки і чоловіки – живуть і діють в епоху кардинальних змін устрою життя країни, а їхнє особисте життя часто показано у періоди граничного напруження, у моменти вибору між Добром і Злом, між Еросом і Танатосом. Головний герой п'єси В. Винниченка – особистість доби в межовій ситуації, він стоїть перед необхідністю принципового, зазвичай трагічного, вибору.

Аналіз останніх досліджень. Творчість драматурга була досліджена з точки зору ідейних, стильових властивостей, характерних рис поетики, типологічних зіставлень тощо. Це підтверджують праці українських науковців В. Антофійчука, В. Гуменюка, М. Кудрявцева, С. Михиди, Т. Свєрбілової, Г. Семенюка, С. Хороба та ін. Проте дослідники окремо не зосереджувались на особливостях реалізації жанрових ознак трагедії у творах письменника. Багатогранність конфліктів драми «Пророк» досліджували М. Кудрявцев, Л. Мороз, Л. Танюк, Я. Поліщук та ін., зосереджуючи увагу на морально–етичних аспектах твору.

Актуальність дослідження зумовлена потребою виявлення особливості трагедійного в п'єсі В. Винниченка «Пророк», що сприятиме визначенню основних тенденцій жанру трагедії в драматургії письменника.

Мета статті полягає в з'ясування специфіки концепції трагедійного в пророчій п'єсі В. Винниченка «Пророк».

Виклад основного матеріалу. Остання драма В. Винниченка «Пророк», написана 1930 року, стала своєрідним підсумком пошуків автора в царині драматургії. На жаль, п'єса так і не була поставлена на сцені, а сам текст був опублікований лише 1960 року за сприяння Комісії для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка Української вільної академії наук у США [3, с. 311].

В. І. Гуменюк зазначає: «П'єса «Пророк» позначена високим трагедійним пафосом» [3, с. 311]. Вона порушує надзвичайно гострі й актуальні не лише для свого часу проблеми: майбутнього людства; шукання людством порятунку через прихід нового месії; пошуків сенсу людського життя; взаємовідносин між ідеальним і реальним.

Дослідники Л. Танюк [7], Л. Мороз [6], М. Кудрявцев [5], окреслюють релігійно–духовний (індуїзм, християнство), літературний, світовий і суто український контексти Винниченкової драми, з'ясовують зв'язок її проблематики з історичною епохою, певними утопічними суспільними експериментами ХХ століття, розглядають твір як ланку в ланцюгу морально–філософських пошуків самого письменника. М. Кудрявцев пише про п'єсу «Пророк»: «Це своєрідна драма–притча про блукання людини в лабіринтах земного буття, про її трагічні помилки в духовно–моральному виборі, у пошуках соціально–етичних гармоній, суспільних і моральних ідеалів, врешті, якоюсь мірою це й сповідь самого письменника–політика про власне болісне пізнання істини» [5, с. 3].

Вже в самій назві «Пророк» В. Винниченко заклав одну з основних проблем твору – проблему шукання людством порятунку через прихід нового месії. Від самого початку автор стимулює глядача / читача до роздумів: чи справді Пророк Амар є посланцем Бога, а його релігійне вчення – шляхом порятунку; чи це лише чергова ілюзія, яка так і не приведе людство до омріяного земного раю.

Тема приходу нового месії є знаковою для українського письменства. Так, зокрема, до неї зверталось чимало видатних письменників: І. Франко (поєми «Мойсей», «Кайн»), Леся Українка (драматичні поєми «Одержима», «На руїнах»), Олександр Олесь (етюд «По дорозі в Казку»).

Кожен пророк, з'являючись в певний час (Мойсей, Ісус, Мухамед), приносить з собою мир і спокій у неспокійне життя. Вони з'являлися саме тоді, коли була потрібна допомога людям, яких слід було захистити. Серце істинного пророка мало імунітет від спокус, вигод та інших земних гріхів. Так вважає і відомий дослідник ранньохристиянської епохи С. Аверинцев: «Проповідь Ісуса Христа особливо акцентує

значення самовідданої готовності до відмови від вигоди та соціальних переваг, від гарантованого добробуту, як вирішального критерію духовного життя» [1, с. 112]. Натомість ми можемо спостерігати, як збільшення могутності призводить до збільшення спокус, які постають перед пророком і його апостолами, спокус, від яких майже усі апостоли (окрім Рами) не змогли відмовитись. В. І. Гуменюк зазначає: «Автор [В. Винниченко] простежує, як гендлярство, «гріховне» задоволення тілесних потреб та інші ознаки суєтності все більше й більше оволодівають відданими духу аскетами, оволодівають не без підступного сприяння кмітливого Райта» [3, с. 316]. І справді, ми можемо спостерегти, як апостольське братство «розкладається» зсередини [3, с. 316] і перетворюється на торговців у приміщеннях Єрусалимського Храму.

Відомо, що Ісус Христос дозволив собі проявити гнів, коли владно виганяв з приміщень Єрусалимського храму міняйлів та торговців жертвними тваринами. Те саме відбувається і з Амаром в першому прояві гніву – він вперше гнівається, коли Рама відкриває йому очі на безчинства, які творили його ж апостоли: Шандра полюбляє попоїсти рябчиків, Сіндгу прагне грошей і ганебно продає пророчі благословення, Ранджіт безмежно прагне влади і здатен піти заради неї на все, Арджуна заховався в Бетті. Рама озвучує ту правду, що приховувалася від очей Амара: «... ти не бачиш життя. Ти бачиш тепер тільки машини, ти говориш слово Боже до машин, ти навчаєш рури, скло, папери. Живого тіла народу ти вже не знаєш... І він тебе вже не знає. Ти сам став машиною, сам, о вчителю наш прекрасний! Любов твою засушили і продають у пакетах та канцеляріях наших, по відділах, телефонами, телеграфами, екранами, грамофонами...» [2, с. 59].

Далі Рама говорить вражаючу для пророка істину: «... від віри в нас тільки слова zostались, ремеслом стала віра наша!» [2, с. 61]. Гнів опановує душу Вчителя, він проганяє всіх, окрім Рами і Кет. Проте вже тут ми бачимо внутрішню роздвоєність пророка, яка призведе в подальшому до фатального розламу головного героя – пророк не зумів побачити найважливішого, не зумів відділити істинне від хибного, справжнє, вічне від тлінного, земного. Він дозволив облудному світові поглинути себе і свої пошуки, закрити очі на реальність. Він зробив те, чого не повинен був допустити жоден посланець, – він віддалився від тіла народу.

Нарешті, останнім етапом Амарового розчинення в оманливому є другий прояв його гніву, який спровокував Райт залицаннями до Кет. Пророк з гнівом виштовхує його з кімнати і віддається нестримному жагучому коханню до жінки. Він здійснює переступ – віддається земній насолоді. Це й розвінчало його «божественність» в очах Кет, для якої він виявився звичайною людиною. Крах пророка неминучий – він втрачає свою силу; постує і молиться, але назад вороття немає.

Найголовніша лінія в п'єсі – випробування пророка: він Бог чи людина. У п'єсі сам Амар не вважає себе Богом, а тільки «посланим Богом» [2]. То лише масова свідомість устами Райта, Кет, Бетті називає його Богом. І ці зміщення значень слова Бог розкривають не стільки образ Амара, скільки духовну (чи скоріше, бездуховну) сутність його оточення. Серед випробувань пророка найґрунтовніше подані два: любов без гніву й кохання до жінки. Щоправда, Л. Мороз у своєму дослідженні про драматургію В. Винниченка визначає лише один проступок – вибух гніву: «невблаганна кара надходить – не за любов, а за вибух злості, ненависті – хай і найсправедливіші з людського погляду» [6, с. 126].

В. Винниченко крок за кроком простежує, як пророк віддаляється від своєї суті, хоча сам цього не усвідомлює. Першим знаком катастрофи став прояв гніву на викривальну силу слів Рами, що породили серед апостолів сварку. Можливо, в словах Рами прояснилися неясні передчуття й тривоги самого Амара. Тільки в Рами вони викликають біль, від якого він кричить, а в пророка – лють, якої той сам жахається. Свою драму він гостро переживає, в чому зізнається Кет: «Сестро моя, втома скорботна спадає на дух мій. Тяжко мені, сестро моя!» [2, с. 44].

В. Винниченко, перейнятий ідеєю перевірки людини в екстремальних умовах, ставить і пророка Амара в ситуації крайньої напруги, коли неминує має виявитися його сутність. Причому, дилема «Бог чи людина» важлива тільки для Райта й Кет, оскільки підтвердження одного з її складників матиме для обох принципові наслідки. Амар же діє спонтанно, без будь-якого задуму чи розрахунку й гостро переживає власну драму, викликану переступом своїх принципів.

У цих епізодах виразно розкривається концепція трагедійності пророка: справжній пророк, який несе слово Бога, повинен оминати мирське життя, не піддаватися гріхам, не мати вигоди від того, що він робить. Найголовніше те, що серце його не повинно покриватися криводушністю і самому пророкові слід мати міцну віру в Господа. Тому Амар, пророк, не виконує своєї місії: ілюзія поглинає його і заважає йому опанувати власну долю.

Фінальний акорд останній дії п'єси – трагедійним. Прагнучи утвердити абсолютний пріоритет віри у науково-технічний прогрес, пан Райт «робить великодушний крок», запропонувавши залучити технічний винахід для укріплення віри народу в сакральні ідеали, проповідовані Амаром. Але цього пророку необхідно покласти на жертвник власне життя: «... Для всіх людей, для всіх народів ти помереш як посланець Бога, як нелюдина. Навіть не помреш для них, а відійдеш на небо, до Бога. Ти вознесеши живим на небо. От так, як ти оце стоїш. Ти от з тої тераси полетиш у небо на очах у тисяч людей. В небі вибухне грім, тебе обкутає облако, і ти зникнеш. Хочеш? Але, знай, не Бог тебе підніме в небо, а наша машина. Райт винайшов літальний апарат. Цей апарат він приробить тобі під хитон. Ніхто про нього не знатиме. Цей апарат підніме тебе в небо. А другий апарат, що буде на тобі, зробить грім і рознесе твоє тіло на дрібні шматочки. Так ти вознесеши на небо» [2, с. 74]. Це єдиний шлях для нього для Амара, що він не відступає від своєї віри. Втрата фізичного існування не така страшна у порівнянні з втратою омріяного ідеалу, мети свого життя. «Моє життя? А для чого ж воно мені дано було, як не для їхньої віри та щастя їхнього?! На що ж воно мені тепер, коли віднято в мене призначення моє?!» [2, с. 74] – говорить Амар. Несподіваним різким виразом звучать для пророка слова: «Не Бог ти і навіть не посланець Бога, а бідна,

засліплена собою людина, що робить велике зло людям. Людина ти, Амаре!» [2, с. 57]. Самозасліплення, самообман заступають у душі Амара місце віри. Фізичним проявом людського кохання він руйнує не лише свій світ, але й зраджує віру Кет: «Твій обман у тому, що ти – людина. І цим ти вбив у мені Бога. Чуєш? Того самого, що сам відродив» [2, с. 73]. А зрада віри для Амара означає перш за все зраду самого себе, себе того, якого він сам та оточуючі ототожнювали із абсолютним ідеалом віри. На думку одного з дослідників творчого доробку В. Винниченка Д. Гусара–Струка, «найбільший гріх – це зрада самого себе через самообман» [4, с. 25].

Амар – це глибоко–трагічна постать, духовні пошуки якої завершуються повним крахом і втратою ілюзій. Людина взяла на себе обов'язок пророка, щоб зробити життя краще, щоб люди переосмисли своє мирське. Але пророку не вистачило самої віри в те, що він робить. Ілюзія не дала йому змогу побачити реальний світ. Образна система твору спонукає задуматись над величчю й малістю світу й людини, над одвічним змаганням знання й віри, над багатьма іпостасями правди й брехні, відчуті непримиренність різних рівнів свідомості. Читач переймається напруженими роздумами письменника над незглибимою таїною людини, яка ніколи не буде розкрита до кінця. Автор поставив риторичне питання: чи була смерть пророка марною чи його віровчення все ж приведе людство в загублений ним рай? Проте відповіді на це питання людство не знайшло ще й досі.

Джерела та література:

1. Аверинцев С. Софія–Логос. Словник. / С. Аверинцев. – [3–тє видання]. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2007. – 650 с.
2. Винниченко В. Пророк та невидані оповідання. Українська вільна академія наук у США. З нашого минулого, 1. / [за ред. Г. Костюка, В. Міяковського, В. Чапленка]. – Нью–Йорк, 1960. – 107 с.
3. Гуменюк В. І. Сила краси : Проблема поетики драматургії Володимира Винниченка : монографія / В. І. Гуменюк. – Сімферополь : ВАТ «Сімферопольська миська друкарня», 2001. – 340 с.
4. Гусар–Струк Д. Що таке «гріх»? / Д. Г. Струк // Володимир Винниченко : у пошуках естетичної, особистої і суспільної гармонії. – Нью–Йорк : Б. в, 2005. – С. 17–25.
5. Кудрявцев М. Драма В. Винниченка «Пророк» як соціально–етична пересторога / Михайло Кудрявцев // Українська мова та література. – 2000. – № 14. – С. 1–3.
6. Мороз Л. «Сто рівноцінних правд». Парадокси драматургії В. Винниченка / Лариса Мороз. – К., 1994. – 208 с.
7. Танюк Л. До проблеми української «пророчої» п'єси. «Каландра» Лесі Українки, «Пророк» Володимира Винниченка, «Народний Малахій» Миколи Куліша / Лесь Танюк // Березіль. – 1992. – № 2. – С. 173–183.

Гриценко И.П.

УДК 811.111;378.143

РОЛЬ МЕТАФОРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация. Лингвокультурологический подход к выявлению метафорической структуры концептов, актуальных для сферы делового сотрудничества, позволяет не только понять закономерность использования, но и прогнозировать возможные идиоматические выражения, используемые в определенной культуре для описания этого концепта при помощи языковых средств. Установление подобной взаимосвязи и методические мероприятия, направленные на разработку комплекса соответствующих упражнений, имеет немаловажное практическое значение для повышения «концептуальной беглости» в процессе формирования социокультурной компетентности у студентов экономического профиля.

Ключевые слова: метафора, идиома, концепт, профессионально–ориентированная иноязычная коммуникативная компетентность.

Анотация. Лингвокультурологичний підхід до виявлення метафоричної структури концептів, актуальних для ділової співпраці, дозволяє не лише зрозуміти закономірність використання, але і прогнозувати можливі ідіоматичні вирази, використовувані в певній культурі для опису цього концепту за допомогою мовних засобів. Встановлення подібного взаємозв'язку і методичні заходи, спрямовані на розробку комплексу відповідних вправ, має важливе практичне значення для підвищення "концептуальної побіжності" у рамках формування ініомовної комунікативної компетентності у студентів економічного профілю.

Ключові слова: метафора, ідіома, концепт, професійно–орієнтована ініомовна комунікативна компетентність.

Summary. The relevance of the research results from the necessity to develop socio–cultural competency among university students as it is believed to be one of the essential requirements for effective international business cooperation in the increasingly globalised world.

The scientific novelty of the study lies in the attempt to apply the results of lingua–cultural analysis of conceptual metaphors for the purpose of improving the targeted competency in the process of foreign language acquisition. The purpose of the article is to reveal the prerequisites for developing socio–cultural component of professional communicative competency.

To achieve this purpose the following objectives have been set in the research work: